

Startti turpeesta tulevaan-hankkeen loppuraportti

Komissaari Elisa Ferreiran vierailulla Etelä-Karjalassa syksyllä 2023 tutustuttiin myös turvetuotannon kysymyksiin ja JTF-toteutukseen. Kuvassa maakuntajohtaja Satu Sikanen (vas), Etelä-Karjalan liiton hallituksen puheenjohtaja Jukka Kopra (kesk.) ja komissaari Elisa Ferreira (oik.)

1. Julkinen tiivistelmä hankkeen toiminnasta ja tuloksista

Startti turpeesta tulevaan -hanke toteutettiin 1.4.2023-30.9.2024 Etelä-Karjalan liiton myöntämällä kansallisella AKKE-rahoituksella. Hankkeen kokonaisbudjetti oli 125 000 euroa.

JTF-aktivointihankkeen tavoitteita olivat:

- Tukea alueellisen siirtymäsuunnitelman ripeää käynnistymistä Etelä-Karjalassa.
- Lisätä tietoa JTF rahoitusmahdollisuudesta sekä sen ominaisuuksista.
- Sidosryhmien aktivointia siirtymäsuunnitelmaa edistävien hankekokonaisuuksien valmisteluun.
- Toimia vuorovaikutuksessa muiden JTF-toimijoiden kanssa alueella ja mahdollisilla kumppanuusalueilla.

Hankkeen toiminta painottui viestintään sekä erilaisten tapahtumien järjestämiseen. Aktivointia tehtiin myös henkilökohtaisilla yhteydenotoilla ja tapaamisilla. Verkostotyö oli iso osa hankkeen toimintaa, ja hankkeen puitteissa tehtiin useita opintoretkiä sekä yhteistyötä tehtiin myös tapahtumien osalta.

Ilmastotyö oli monin tavoin hankkeen keskiössä, kuten myös vihreän siirtymän liiketoimintamahdollisuudet. Aktivointityötä haluttiin painottaa osa-alueille, jotka eniten kaipasivat buustausta.

2. Kuvaus hankkeen tavoitteista, niiden toteutumisesta sekä keskeisistä toimenpiteistä

Hankkeen tavoitteina olivat:

- Tukea alueellisen siirtymäsuunnitelman ripeää käynnistymistä Etelä-Karjalassa
- Lisätä tietoa JTF rahoitusmahdollisuudesta sekä sen ominaisuuksista
- Sidosryhmien aktivointia siirtymäsuunnitelmaa edistävien hankekokonaisuuksien valmisteluun
- Toimia vuorovaikutuksessa muiden JTF-toimijoiden kanssa alueella ja mahdollisilla kumppanuusalueilla (JTF-koordinaatioryhmä, ELY + Maakuntaliittojen yhteistyökokoukset

Hankkeelle esitettyjä toimenpiteitä olivat:

- Järjestää sidosryhmien verkottumista tukevia tapahtumia ja viestintää
- Mahdollistaa hakijoiden hankeideoiden sparrausta ja rahoitusmahdollisuuksista keskustelua
- Varmistaa ideoiden alustavaa yhteensopivuutta alueellisen siirtymäsuunnitelman kanssa
- Pitää esillä myös muita alueen rahoitusmahdollisuuksia tarvittaessa
- Toteuttaa yhteistoimintaa muiden maakunnan ja lähimaakuntien JTF-aktivoijien kanssa, kuten Kymenlaakson liitto, Kaakkois-Suomen ELY-keskus, Hämeen ELY-keskus

Pääasiassa hankkeelle asetetut tavoitteet saavutettiin hyvin. Projektipäällikkö aloitti tehtävässään 15.5.2023, jolloin tiedotusta JTF:n osalta oli jo tehty toimijoiden toimesta melko kattavasti, ja hakijat osasivat odottaa rahoituksen aukeamista. Ensimmäiseen valintajaksoon tuli suuri määrä hakemuksia ja JTF:n kysyntä Etelä-Karjalan liitossa yllätti positiivisesti rahoittajat. Mitä tulee turvetuotannon alasajoon, siirtymä lähti käyntiin nopeasti, mutta hidastui tai lähes pysähtyi energiakriisin seurauksena vuoden 2022 lopulla. JTF-tuki tuli jokseenkin myöhässä tarpeeseen nähden ja JTF-hankkeiden osuvuus siirtymäsuunnitelmaan aiheutti pään raapimista niin hakijoissa kuin rahoittajissakin. Etenkin hankkeen alkupuolella, siirtymäsuunnitelma oli vielä hakijoille jokseenkin vieras, eikä sitä osattu huomioida riittävästi hankehakemuksien valmistelussa. On kuitenkin oletettavaa, että uusia turvetuotantoalueita ei jatkossa enää oteta käyttöön, ja turvetuotanto tulee päättymään viimeistään nykyisten tuotantomaiden ehtyessä. Vihreä siirtymä on edelleen yksi mahdollisuus luoda uutta kasvua myös Etelä-Karjalan alueelle, mikä toivottavasti näkyy myös jatkossa JTF-hankkeiden kysynnässä.

Hankkeen aikana JTF-rahoitusmahdollisuuksista tiedotettiin käyttäen monipuolisesti eri kanavia. Hankkeen aikana tehtiin:

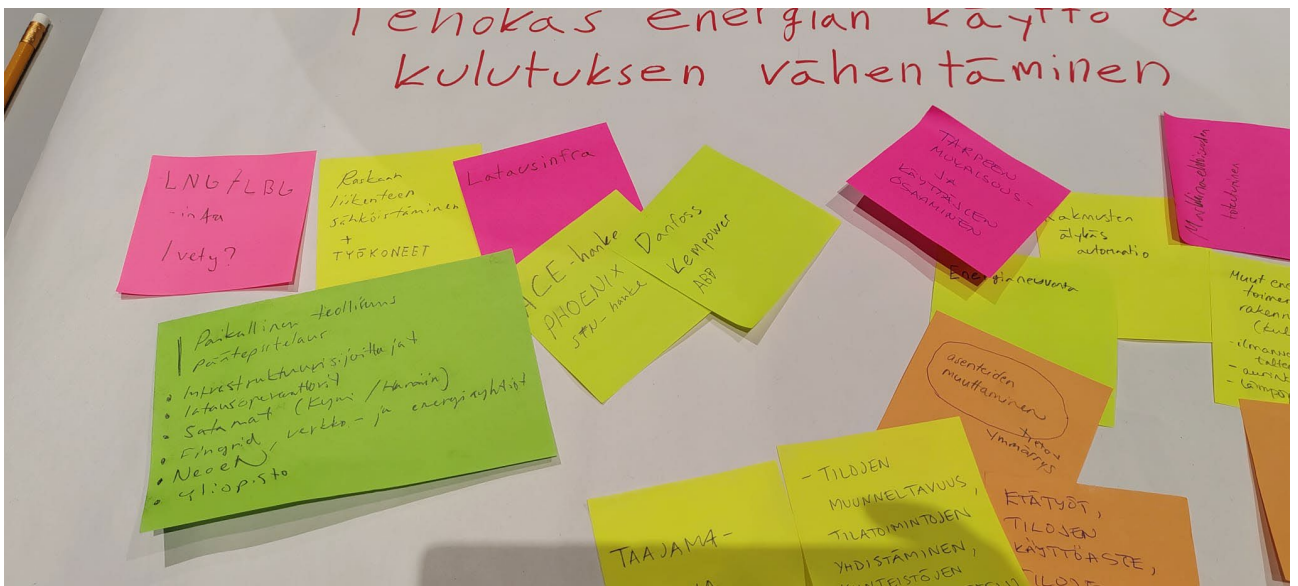
- 2 tiedotetta
- 6 x blogikirjoitusta
- + somejulkaisuja/tarinoita
- 5 (+4) tapahtumaa

Elokuussa 2023 pidettiin kohdennettu rahoitusinfo LUT/LAB henkilöstölle LUT-kampuksella, jossa keskityttiin erityisesti JTF-rahoitukseen ja siirtymäsuunnitelmaan. LUT & LAB ovat keskeisiä hanketoimijoita, joten infolle koettiin olevan erityinen tarve. Rahoituksesta tilaisuudessa oli puhumassa aluekehityspäällikkö Heli Gynther.

Tammikuussa 2024 järjestimme yhteistyössä Lappeenrannan kaupungin hankintapalveluiden ja ProAgrian kanssa ”Lähiruoka julkisissa hankinnoissa” -tapahtuman Lappeenrannassa. Turvetuotannon ohella monet yrittäjät ovat lisäksi maatalousyrittäjiä, joten halusin ottaa lähiruoan yhdeksi oljenkorreksi

näitä yrittäjiä ajatellen. Elintarvikkeiden kilpailutus julkisissa hankinnoissa oli myös ko. hetkellä ajankohtainen, joten yhdistimme voimia hankintapalveluiden kanssa lähiruoka-teemassa. Rahoituksesta tilaisuudessa oli puhumassa aluekehityspäällikkö Heli Gynther.

Maalis-huhtikuussa 2024 valmistelimme yhdessä Greenreality-palveluiden ja Kuntien ilmastosuunnittelu-hankkeen kanssa 4 teemallista ilmastotyöpajaa, jotka järjestettiin Imatralla ja Lappeenrannassa. Teemoina olivat: maatalous & ruoka, metsät & hiilinielut, energia ja kiertotalous. Tarkoituksena oli ideoida alueellisia ilmastotoimia ja aktivoida toimijoita ilmastotyöhön. Työpajoissa hyödynsimme kattavasti eri alojen asiantuntijoita niin työpajojen valmistelussa, osallistamisessa kuin tilaisuuden puhujina. Ilmastotyö jatkuu aktiivisena maakunnan eri ”kerroksissa”, ja se toivottavasti poikii jatkossakin hankehakemuksia liiton laariin.

Energiatyöpajan antia.

Miika Alatalo esittelee Etelä-Karjalan päästöskenaariota Maatalous & Ruoka -työpajassa.

Työskentelyä Kiertotalouden työpajassa.

Teematyöpajojen antia koottiin yhteen 16.5. järjestetyssä Follow up -tilaisuudessa, jossa esiteltiin myös rahoitusmahdollisuuksia. Etelä-Karjalan liitolta rahoitusinfon piti Eini Arponen. Tilaisuus järjestettiin Teams-etäyhteydellä.

Syyskuussa 2024 järjestimme 2 viestintäkoulutuspäivää. Ensimmäisen päivän teemana oli ilmestoviestinnän koulutus kunnille ja toisena päivänä keskityttiin hanketoimijoiden vaikuttavuusviestintään. Kouluttajaksi valikoitui Tiina Hosiokoski/SEK Oy Ab kilpailutuksen kautta. Koulutukset järjestettiin lähitilaisuutena Hiitolanjoella, Rautjärvellä, mikä mahdollisti myös toimijoiden verkostoitumisen. Koulutukset järjestettiin yhteistyössä Kuntien ilmastosuunnitteluhankkeen, Kaakkois-Suomen ELY-keskuksen ja Leader Länsi-Saimaan kanssa. Koulutuksista saatu palaute oli todella hyvää, ja osallistujat toivoivat myös jatkoon lisää ajankohtaisia ja hyödyllisiä koulutuksia.

Kuntien henkilöstöä koolla ilmestoviestinnän koulutuksessa.

Koulutuksen lomassa kävimme myös tutustumassa ennallistettuun Hiitolanjokeen harvinaisen helteisessä syyskuun säässä.

Vaikuttavuusviestinnän koulutuksessa oli tupa täynnä innostunutta hankeväkeä.

- Opintomatkat

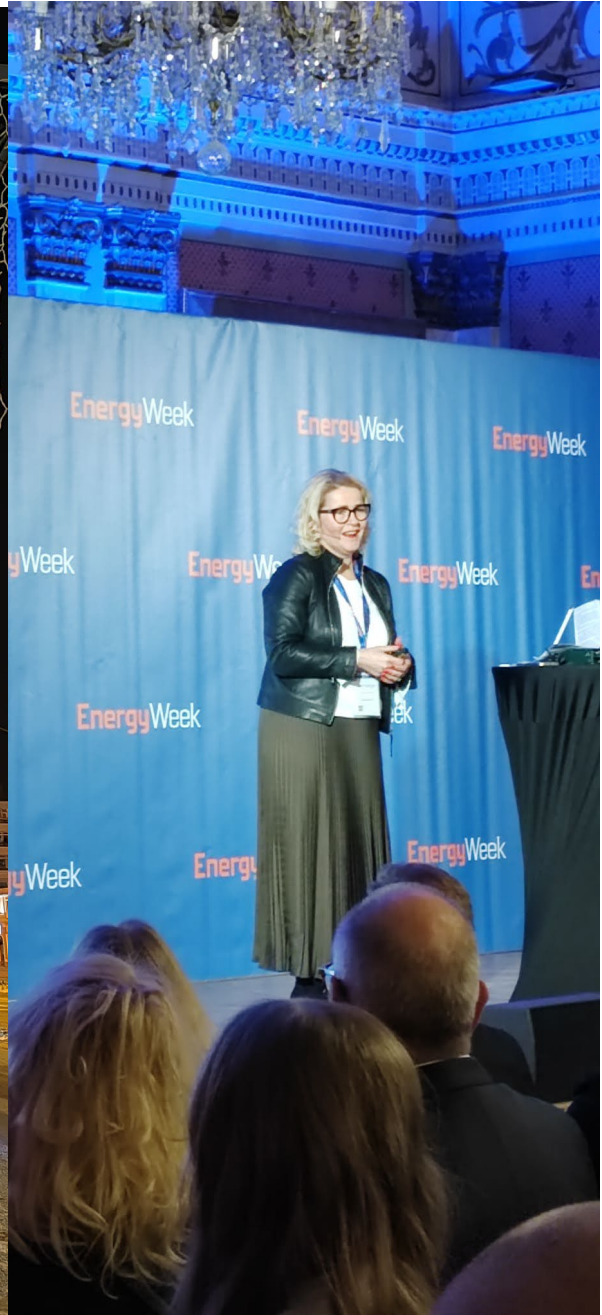
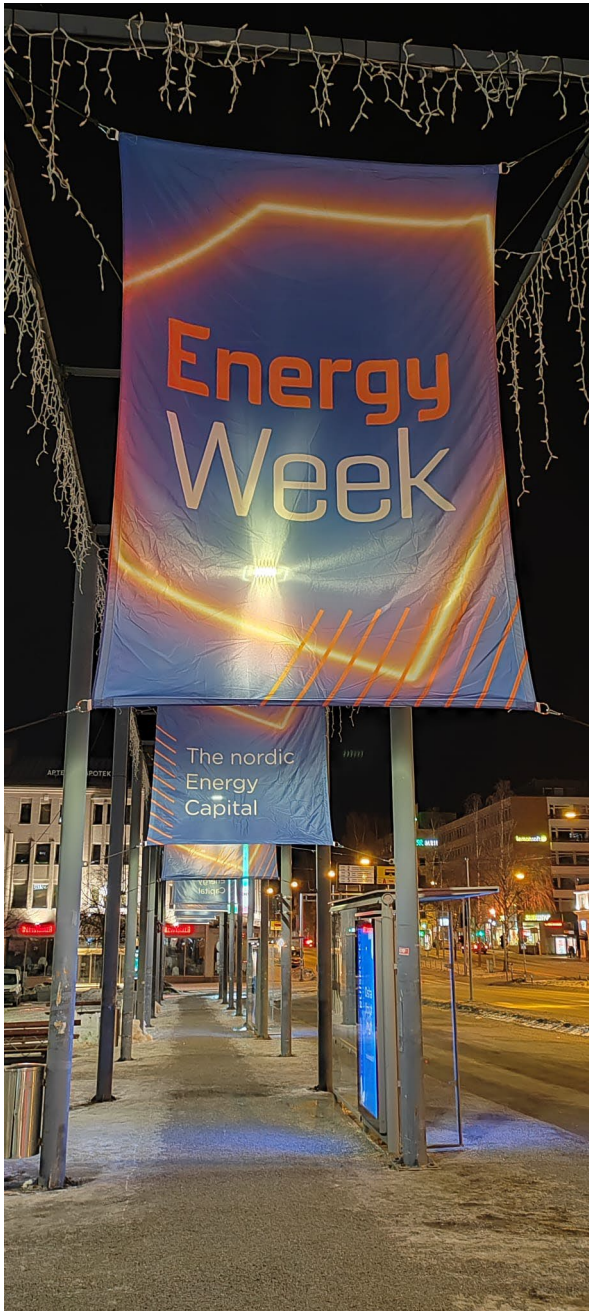
Ensimmäinen tehtiin Etelä-Karjalan ja Kymenlaakson yhteisreissuna Satakuntaan lokakuussa 2023, jossa pääsimme verkostoitumisen lisäksi tutustumaan laajalti Satakunnan vihreän siirtymän hankkeisiin.

Satakunnassa oli hyvä tekemisen meininki, mutta myös erilaiset lähtökohdat Kaakkois-Suomeen verrattuna.

Yhteiskuva Kaakkois-Suomen edustuksesta Satakunnan opintomatkalta.

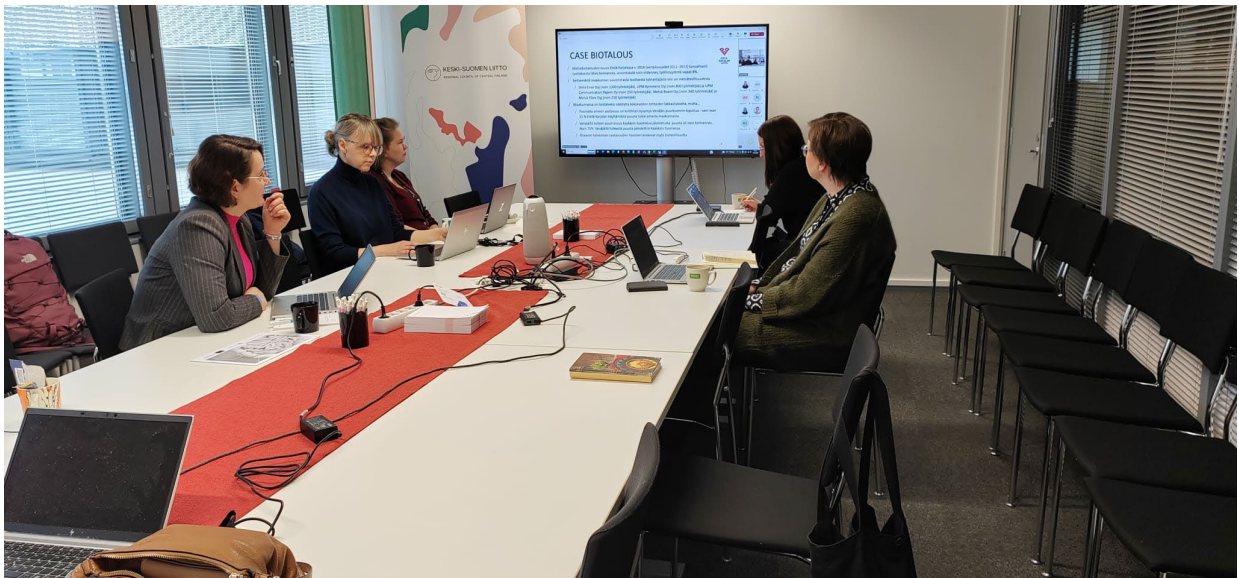

Toinen opintomatka kohdistui Vaasa EnergyWeekille, maaliskuussa 2024. Projektipäällikkö reissasi yhdessä aluekehityspäällikkö Laura Peuhkurin kanssa Pohjanmaalle, jossa osallistuimme EnergyWeekin avauspäivään ja piipahdimme myös Pohjanmaan liitossa tapaamassa kollegoita. Vaikka Pohjanmaa on maantieteellisesti kaukana, meillä on paljon yhteistä. Yhteistyön potentiaali esimerkiksi energiasektorilla ja muilla teollisilla toimialoilla sekä korkeakouluysteistyössä on toistaiseksi heikosti hyödynnetty. Kumppanuuksia kannattaisi ehdottomasti etsiä joskus vähän kauempaakin.

Keskustelimme Pohjanmaan kollegoiden kanssa mm. siirtymäsuunnitelmien sisällöstä ja toteutuksesta sekä vertailimme alueellisia eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä.

Laura Peuhkuri esittelee Keski-Suomen kollegoille Etelä-Karjalan tilannekuvaa.

Paluumatkalla piipahdimme Jyväskylässä, Keski-Suomen liitossa vaihtamassa kuulumisia. Jaoimme kokemuksia myös JTF:n ja siirtymäsuunnitelmien toteutuksesta sekä rajapinnasta suhteessa muihin rahoituksiin. Samalla syntyi ajatus siitä, että haluamme tulla uudestaan Keski-Suomeen paremmalla ajalla. Keski-Suomessa on mm. vahvaa biotalousosaamista, josta paikalliset sidosryhmämme voisivat hyötyä.

Keskustelua kolmannesta, sidosryhmille suunnatusta opintomatkastasta, viriteltiin yhdessä Keski-Suomen liiton ja Kymenlaakson liiton kanssa, joka toteutui lopulta syyskuussa 2024, tosin Kymenlaakson liiton toimiessa matkan veturina. Matkan teemana oli biotalous, ja tutustuimme lukuisiin JTF-hankkeisiin niin Jyväskylän yliopistolla kuin Saarijärven biotalouskampuksella. Piipahdimme myös Äänekosken MetsäGroupin tehtailla ja ProNemus -keskuksessa. Omat oppini matkalla olivat mm. nämä:

- yhteistyön lisääminen säästäisi resursseja ja johtaisi kenties laadukkaampaan lopputulokseen
- yhteistyökumppaneita pitäisi aktiivisemmin hakea maakunnan ulkopuolelta
- alueen veturiyrityksiä tiiviimmin mukaan hankkeisiin

Jyväskylän yliopistolla tehdään JTF-hankkeilla soveltavaa tutkimusta liittyen mm. akkumateriaalien kehittämiseen.

- henkilökohtaiset tapaamiset ja yhteydenotot
- kuntakerrokset kesällä 2023 ja keväällä 2024
- muita tilaisuuksia, joissa mukana: Ilmastoteemapäivät kouluilla (3kpl) syysk -24, yrityspäivystysrinki talvi 2023-2024, kestävän kehityksen päivä Ruokolahdella marraskuu 2023, yrittäjien aamukahvit Luumäellä, muita tilaisuuksia esim. lautakuntien kokouksia.

Valmistautumista Ruokolahden kestävän kehityksen teemapäivään STEP-opistolla.

3. poikkeamat suhteessa suunniteltuun

Poikkeamaa suunniteltuihin toimenpiteisiin tuli jonkin verran kevään ja kesän 2024 osalta, jolloin oli tarkoitus järjestää mm. Kymenlaakson liiton kanssa yhteiset opintomatkat sekä verkostoitumistapahtuma hanketoimijoille. Reissuille oli tarkoitus kutsua mukaan sidosryhmiä ja niiden oli tarkoitus kohdistua Keski-Suomeen sekä myös ulkomaanmatkasta haaveiltiin. Projektipäällikkö oli kuitenkin pidemmän aikaa poissa työstä touko-elokuun 2024 välillä ja näin ollen verkostoitumistapahtuma sekä Keski-Suomen reissu järjestettiin Kymenlaakso -vetoisesti, ja markkinointi E-Karjalan toimijoille jäi melko kevyeksi. Lisäksi Follow up-tilaisuus ei toteutunut suunnitellulla tavalla projektipäällikön poissaolon vuoksi. Se kuitenkin pidettiin, ja osallistujiaakin oli linjoilla mukavasti. 2-3 suunniteltua blogikirjoitusta piti myös jättää väliin poissaolon vuoksi.

4. hankkeen tulokset ja vaikuttavuus, indikaattoritiedot

Hankkeella tavoiteltiin siis:

- JTF-rahoitukseen kohdistuu kysyntää
- Hakemukset olisivat laadullisesti hyviä ja siirtymäsuunnitelmaan osuvia
- Rahoitus saataisiin sidottua etupainotteisesti

Todettakoon, että JTF-rahoitus tuntui kelpaavan hakijoille, ja kysyntä yllätti odotukset. Haku oli auki jatkuvana kehittämis- ja investointihankkeille 24.04.-31.12.2023 sekä kuntien perusrakenteen investoinneille 04.05.-31.12.2023. Keväällä 2024 oli yksi hakujakso huhti-toukokuulla. Hakemuksia tuli moninkertaisesti myöntövaltuuteen nähden sekä vuoden 2023 että 2024 hakujaksoilla. Yhteensä 42 kappaletta ja 19,35 miljoonan euron edestä kevään -23 ja kevään -24 välisenä aikana.

Ensimmäisillä hakujaksoilla, rahoitusinstrumentin ollessa vielä uusi, siirtymäsuunnitelman osuvuus hankkeisiin aiheutti haasteita niin hakijoille kuin osittain myös rahoittajille. Rahoittajat olivat päättäneet nostaa myös hyväksytyjen hankkeiden pisterajaa aiemmasta, jolla tavoiteltiin laadukkaampia rahoitettavia hankkeita. Koska hakemuksia oli paljon suhteessa jaettavan rahan määrään, oli mahdollista myös tehdä valintaa sekä pitää rimaa ns. korkealla. Hankkeen merkitys sparrauksessa oli ehkä jonkunlainen, mutta mielestäni se olisi vaatinut enemmän rahoittajien ja aktivaattorin välistä vuoropuhelua ollakseen onnistunutta sekä ”välineitä”. Myöskään läheskään kaikki hakijat eivät halunneet syystä tai toisesta hankevalmistelun aikana käydä vuoropuhelua aktivaattorin ja/ rahoittajien kanssa. Tätä voi toki pohtia, mistä se johtuu. Tämä kuitenkin selkeästi vaikutti hakemusten laatuun ja kriteereiden osumattomuuteen. Toisaalta tuntui tarpeettomalta hankkeen puitteissa lähteä rakentamaan pysyvää hankeneuvonnan toimintamallia, sillä sille ei olisi välttämättä pystytty takaamaan hankkeen jälkeistä jatkuvuutta.

Hankkeen päättymisen aikaan, kaikkia rahoituspäätöksiä ei ole saatettu vielä valmiiksi, mutta näyttää todennäköiseltä, että JTF-rahoitushakua ei tarvitse avata enää uudelleen vuoden 2024 puolella, vaan kaikki rahat on saatu sidottua tämänhetkisen myöntövaltuuden osalta.

Hankkeen vaikuttavuuden näkökulmasta on tärkeää, että

- JTF on tunnetumpi rahoitusvaihtoehto hakijoiden keskuudessa ja sitä osataan jatkossakin hyödyntää.
- Hakijat ovat kenties yrityksen ja erehdyksenkin kautta oppineet rahoitusinstrumentin saloja, joten osaavat kenties välttää sudenkuopat seuraavalla hakukierroksella.
- Tekeminen ei pysähdy vaan kehittämistyö maakunnassa jatkuu aktiivisena ja siitä osataan viestiä eteenpäin. Tekeminen ruokkii tekemistä.
- On löydetty uusia verkostoja sekä uusia tapoja hyödyntää niitä.

Hankkeen jatkuvuuteen täytyy panostaa erityisesti hankeajakaisten kokemusten pohjalta. Etelä-Karjalan liiton henkilöstölle on pidetty organisaation sisäinen rahoitusinfo, jotta asiantuntijat muistaisivat kertoa rahoitusmahdollisuuksista paremmin omissa verkostoissaan. Varsinaista aktivaattorin roolia Etelä-Karjalan liittoon ei jää, mutta vuoropuhelua pitäisi silti edelleen vahvistaa toimijoiden kanssa myös rahoituksen osalta. Nykyinen toimintamalli vaatisi päivitystä, jotta rahoituksen asiakkaita voitaisiin palvella nykyistä paremmin. Hankeajakaisten kokemuksista voidaan varmasti ammentaa eväitä jatkoa ajatellen, joten hankkeella on toivottavasti positiivisia vaikutuksia jatkossa.

Hankkeessa järjestetyillä viestintäkoulutuksilla tavoiteltiin myös jatkuvuutta. Hankkeiden viestintä on ollut pääsääntöisesti heikohkoa, mikä heikentää myös hankkeiden vaikuttavuutta. JTF-rahoitukselle esitetyt odotukset ovat kuitenkin suuret, ja rahoituksella tavoitellaan suurta maakunnallista vaikuttavuutta. Yksi keino laajempaan vaikuttavuuteen on satsata siis hankkeiden viestintään. Aktiivisuus ruokkii aktiivisuutta.

Mitä enemmän maakunnassa näyttää olevan pohinää, sitä enemmän sitä syntyy lisää ja kasvattaa alueen vetovoimaa. Pöhinä ei kuitenkaan ole olemassa, ellei se näy ja kuulu. Viestintäkoulutuksilla halusin lisätä hankkeen jatkuvuutta ja varmistaa hankepöhinän myös jatkossa.

Indikaattoreihin on merkitty seuraavasti:

- Käynnistyvät kokeilut (1 kpl)
- Uusi toimintamalli tai käynnistyvä kehitysprosessi
- Hanke tukee alueen elinkeinorakenteen uudistumista ja monipuolistumista
- Hanke tukee ilmastonmuutoksen hillintää tai siihen sopeutumista

Hanke on tukenut alueen elinvoiman kehittymistä sekä ollut vahvasti mukana aktivoimassa toimijoita ilmastotyöhön. Kaikki rahoitetut JTF-hankkeet ovat olleet panostuksia alueen elinkeinoelämälle, samalla etsien uusia mahdollisuuksia elinvoiman kasvattamiseen. Projektipäällikkö on tehnyt tiivistä yhteistyötä hankeaikana niin kuntien ilmastosuunnitteluhankkeen kuin muidenkin toimijoiden kanssa ilmastotyön edistämiseksi Etelä-Karjalassa.

Uusia toimintamalleja ja kenties siihen liittyviä uusia kokeiluja mahdollisesti edistetään hankkeen jälkeen Etelä-Karjalan liitossa hankehakijoiden aktivoimiseen ja erityisesti hankkeiden laatuun ja osuvuuteen liittyen. Myös rahoitusprosessin läpinäkyvyyteen ja ymmärrettävyyteen pitää kiinnittää huomiota, erityisesti hankkeiden tarveharkinnan osuutta ei olla selkiytetty riittävällä tasolla. Esimerkiksi rahoittajat voivat oppia toisilta rahoittajilta, joten vuoropuhelu ja tutustuminen toisenlaisiin käytäntöihin voi auttaa avaamaan erilaista näkökulmaa. Myös asiakaspalautteen kerääminen rahoituksen osalta erikseen voisi olla kannatettava ajatus.

5. Hankkeen henkilöstö, organisaatio ja keskeiset yhteistyötahot

Hankkeessa työskenteli 1 projektipäällikkö 100 % työajalla. Hankkeen toimintaan osallistui pienellä työpanoksella muitakin henkilöitä organisaation sisältä, joilla oli mahdollisuus kirjata tunteja hankkeen flat rate -kuluihin. Keskeisiä henkilöitä hankkeen toteuttamisen kannalta organisaation sisällä olivat rahoitusasiantuntijat, viestintäasiantuntijat, ilmastoasiantuntijat, esihenkilö ja aluekehityspäällikkö Laura Peuhkuri, joka niin sanottuna 'riippumattomana asiantuntijana' pystyi osallistumaan aktivointitoimenpiteisiin ja sidosryhmäyhteistyöhön.

Yhteistyötä on tehty mm. yhteisten tapahtumien osalta. Keskeisiä organisaation ulkopuolisia yhteistyötahoja ovat olleet:

- Kymenlaakson liitto
- ProAgria Etelä-Suomi
- Lappeenrannan kaupunki
- Kaakkois-Suomen ELY-keskus
- Leader Länsi-Saimaa ry
- Hämeen ELY-keskus

Rahoituskyselyjä on ohjattu hakijan tarpeen mukaan myös muihin rahoituslähteisiin, kuten Maaseuturahaston piiriin, ELY:n muihin rahoituslähteisiin, Business Finlandiin sekä suoriin EU-tukiin.

6. Ilmoitus hankkeeseen liittyvän aineiston säilytyspaikasta

Hankkeen viralliset dokumentit arkistoidaan Etelä-Karjalan liiton sähköiseen Dynasty-tietopalveluun, jossa ne säilytetään rahoittajan ohjeiden mukaisen määräajan.

7. Miten hankkeesta tiedotettiin, miten hanke näkyi julkisuudessa

Hanke oli luonteeltaan viestintä- ja aktivointihanke, joten viestintä oli iso osa hankkeen toimintaa. Hankkeessa tehtiin 6 blogijulkaisua, somepostauksia eri kanavissa, tiedotteita ym. Viestinnän tarkoitus ei ollut pelkästään viestiä rahoitusmahdollisuuksista, vaan herätellä myös pohtimaan mm. oikeudenmukaisen siirtymän eri näkökulmia sekä tehdä toimintaa näkyväksi. Julkisuudessa JTF-hankkeet saivat hyvin palstatilaa, ja olivat hyvin esillä toimijoiden puolesta. Hankkeen kesto oli melko lyhyt JTF-hankkeiden tulosten tai vaikuttavuuden seurantaan nähden, joten siihen hankkeessa ei panostettu.

8. selvitys hankkeen toteutuneista kustannuksista ja rahoituksesta

Kustannusarvio

	Yhteensä €
Palkkakustannukset	89 400
Ostopalvelut	0
Flat rate 40 %	35 600
Kustannusarvio yhteensä	125 000

Rahoitussuunnitelma

	€	Osuus %
Haettava avustus	100 000	80 %
Omarahoitus	25 000	20 %
Rahoitussuunnitelma yhteensä	125 000	100 %

Toteutuneet kustannukset

	Yhteensä €
Palkkakustannukset	90 822,94
Ostopalvelut	0
Flat rate 40 %	36 329,18
Kustannusarvio yhteensä	127 152,12

9. hankkeen tulosten hyödyntäminen jatkossa ja selvitys siitä miten hankkeessa toteutettua toimintaa tullaan jatkamaan tuen päättymisen jälkeen

Hankkeessa tehty aktivointityö jatkuu Etelä-Karjalan liitossa muun henkilöstön voimin. Viestintä liiton osalta jatkuu ehkä perinteisempänä rahoitusviestintänä, ja sidosryhmät jatkavat toivottavasti nykyistä aktiivisemmin ja vaikuttavammin hankeviestintäänsä. Rahoitusprosessin osalta tehdään töitä hankkeiden laadun ja osuvuuden varmistamiseksi.

10. loppuraportin liitteenä ohjausryhmän tai muu arvio hankkeen toteutuksesta ja tuloksista sekä kooste muusta kerätystä ja saadusta palautteesta

Viestintäkoulutusten osalta kerättiin palautetta osallistujilta. Ilmastoviestinnän koulutus sai arvosanan 8,4 asteikolla 0–10 ja vaikuttavuusviestinnän koulutus arvosanaksi 9,2. Myös sanallinen palaute oli hyvää ja moitteita tuli pelkästään huonosta näkyvyydestä, joka johtui epäkäytännöllisestä tilaratkaisusta ja tykin heikosta tehosta.

Hankkeen ohjausryhmän viimeinen kokous pidettiin 17.9, jolloin kävimme läpi myös hankkeen loppuraportin ja tarkastelimme hanketta kokonaisuutena. Ohjausryhmän kommentit on kiteytetty pöytäkirjaan seuraavalla tavalla:

”Loppuraportti on ohjausryhmän arvion mukaan kattava ja hankkeen toiminta kuvattu perusteellisella tavalla. Ohjausryhmä on tyytyväinen hankkeen toteutukseen.”

Yhdyn itsekin näihin sanoihin.

Kiittäen ja kumartaen,
Noora Harju